

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 29 mars 1917 kl. 6 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner dels angående ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet, förordningen om kommunalstyrelse i stad, förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm och förordningen om landsting, dels ock i fråga om skrivelser till Kungl. Maj:t i dithörande ämnen.

Till konstitutionsutskottet hava hänvisats

dels de likalydande motionerna nr 45 i första kammaren av herrar S. H. Kvarnzelius, Alfred Pettersson, K. G. Karlsson, Jacob Larsson, F. Holmquist, Nils Alexanderson, Lars Olsson, Mauritz Hellberg och Carl Ekman (här nedan kallad herr Kvarnzelius' motion) samt nr 125 i andra kammaren av herrar Nils Edén, D. Persson, Raoul Hamilton, Axel Schotte, Erik Röing, Rob. Karlsson, Linus Lundström, W. Bäckström, Jöns Pålsson, Johan Ericsson, Jakob Pettersson, Axel Rune, Edor Andersson och E. A. Nilson (nedan kallad herr Edéns motion);

dels motionen nr 87 i andra kammaren av herrar Harald Hallén, Hj. Branting, Herm. Lindquist, Erik Palmstierna, F. V. Thorsson, Viktor Larsson, Värner Rydén, Bernhard Eriksson, Sven Persson och Sven Linders (nedan kallad herr Halléns motion);

dels motionen nr 88 i andra kammaren av herr Björling;

dels ock motionerna nr 126, 127 och 128 i andra kammaren av herr Källman.

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 5 saml. 8 häft. (Nr 9.)

Yrkanden i
herrar Kvarn-
zelius' och
Edéns motio-
ner.

I herrar Kvarnzeliuss' och Edéns motioner hemställes

1:o) att riksdagen måtte för sin del antaga följande förslag till

a) *Lag om ändrad lydelse av §§ 8—10 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.*

Härigenom förordnas, att §§ 8—10 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 8.

Envar myndig, välfrejdad svensk undersåte — — — överläggningar och beslut.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 9.

För fastighet, som innehaves av landbo eller arrendator, röstar innehavaren.

För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att å kommunalstämma för boet talan föra.

För näring — — — må ej röstas.

§ 10.

Mom. 1. I överläggningar och beslut, som angå ärenden, gemensamma för hela kommunen, deltaga samtliga i kommunen röstberättigade.

Mom. 2. Angår ärende endast i mantal satt jord, tillkommer talan och rösträtt allenast dem, som sådan jord innehava.

I ärende, som nu sägs, tillkommer talan och rösträtt jämväl omyndig, bolag och oskiftat dödsbo.

För omyndig röstar förmyndaren, eller där flera äro förmyndare, den som dessa bland sig utse.

Ej må för samfälld egendom mer än en person talan föra. För bolag må bolaget eller dess styrelse och för oskiftat bo delägarna i boet ombud utse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1918;

b) *Lag om ändrad lydelse av §§ 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.*

Härigenom förordnas, att §§ 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 9.

Envar myndig, välfrejdad svensk undersåte — — — oguldna stadsutskylder, är med den i § 10 stadgade inskränkning berättigad att — — stadens medlemmar förbehållna.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 10.

För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att vid allmän rådstuga för boet talan föra.

För näring eller — — — må ej röstas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1918;

c) *Lag om ändrad lydelse av §§ 7 och 8 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.*

Härigenom förordnas, att §§ 7 och 8 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 7.

Envar myndig, välfrejdad svensk undersåte — — — oguldna stadsutskylder, är, med den i § 8 mom. 1 stadgade inskränkning, berättigad att i val av stadsfullmäktige delta.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 8.

Mom. 1. För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Är i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att vid valet för boet rösträtt utöva.

För näring eller — — — må ej röstas.

Mom. 2. Röstägande är berättigad — — — vittnens underskrift bestyrkt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1918;

2:o) att riksdagen likaledes måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag om ändrad lydelse av § 5 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att § 5 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 5.

Rätt att deltaga i landstingsmannaval tillkommer inom den kommun, där han är mantalsskriven, envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1918;

3:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medföra förlust av kommunal rösträtt, begränsas enligt i huvudsak samma grunder, som äro bestämda i fråga om den politiska rösträtten;

4:o) att riksdagen likaledes måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att den nuvarande kommunala röstskalan avskaffas och ersättes med bestämmelser, enligt vilka var och en, som betalar skatt till kommunen, skall äga en röst, ävensom till de ändringar i övrigt i nämnda författningar, som, i anslutning till vad ovan anförts, anses böra i sammanhang härmed komma till stånd.»

I herr Halléns motion hemställes,

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i nu gällande förordningar angående kommunalstyrelse på landet, i stad och i Stockholm, liksom ock i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, att den kommunala rösträtten kommer att byggas på grundval av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor, samt

att riksdagen, intill dess dylikt förslag kan bliva genomfört, för sin del ville antaga nedannämnda förändringar av vissa paragrafer i följande kommunala författningar:

Yrkanden i
herr Halléns
motion.

Förordningen om kommunalstyrelse på landet.

§ 4.

Medlem av en kommun på landet är envar, som där är mantalskriven.

§ 8.

Mom. 1. Envar välfrejdad svensk undersåte, som är medlem av en kommun, uppnått tjuguettt års ålder samt enligt 57 § är förbunden att erlægga skatt till kommunen och icke häftar för kommunalutskylder, som förfallit till betalning under sist förflutna kalenderåret, är berättigad att delta i kommunalstämmas överläggningar och beslut.

Mom. 2. Enahanda rättighet tillkommer varje välfrejdad kvinna, som är medlem av kommun, uppnått tjuguettt års ålder och är gift med svensk man, som enligt bestämmelserna i föregående moment är kommunalt röstberättigad.

Mom. 3. Den, som står under förmynderskap, må ej utöva rösträtt.

§ 11.

Mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst.

Mom. 2. Där — — — — — grunden.

Förordningen om kommunalstyrelse i stad.

§ 3.

Medlem av stadskommun är envar, som där är mantalsskriven.

§ 9.

Mom. 1. Envar välfrejdad svensk undersåte, som är medlem av en stadskommun, uppnått tjuguettt års ålder samt enligt § 57 är förbunden att erlägga skatt och icke häftar för stadsutskylder, som förfallit till betalning under sistförflutna kalenderåret, är berättigad att vid allmän rådstuga delta i överläggningar och beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt rikets grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens medlemmar förbehållna.

Mom. 2. Enahanda rättighet tillkommer varje välfrejdad kvinna, som är medlem av en kommun, uppnått tjuguettt års ålder och är gift med svensk man, som enligt bestämmelserna i föregående moment är kommunalt röstberättigad.

Mom. 3. Den, som står under förmynderskap, må ej utöva rösträtt.

§ 11.

Envar, som är röstberättigad vid allmän rådstuga, äger en röst.

Förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

§ 2.

Mom. 1. Medlem av kommun är envar, som där är mantalsskriven.

Mom. 2. I såväl — — — — — förbehållna.

§ 7.

Mom 1. Envar välfrejdad svensk undersåte, som är medlem av kommunen, uppnått tjuguettt års ålder samt enligt § 40 är förbunden att till kommunen erlägga skatt och icke häftar för stadsutskylder, som förfallit till betalning under sist förflutna kalenderåret, är berättigad att i val av stadsfullmäktig delta.

Mom. 2. Enahanda rättighet tillkommer varje välfrejdad kvinna, som är medlem av en kommun, uppnått tjuguettt års ålder och gift med svensk man, som enligt bestämmelserna i föregående moment är kommunalt röstberättigad.

Mom. 3. Den, som står under förmynderskap, må ej utöva rösträtt.

§ 9.

Vid valet äger varje röstande en röst.

Förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd.

§ 6.

Vid omröstning följes på landet vad för kommunalstämma och i stad vad för allmän rådstuga stadgat är i avseende på rösträtts utövning och överlåtande på annan person.

De för kommunerna gällande — — — — —
— — — — — vid kyrkostämma företedda.

Förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm.

§ 5.

Mom. 1. Envar, som är berättigad deltaga vid val av stadsfullmäktige, äger å kyrkostämma en röst.

Förordningen om landsting.

§ 10.

Valbar till landstingsman är envar inom landstingsområdet röstberättigad man eller kvinna, som uppnått tjugufem års ålder.

Landstingsman kan ej vara:

a), b), c) och d) (lika med nuvarande bestämmelser).

Gift kvinna, som är röstberättigad, vare ej på den grund, att hon står under mannens målsmansskap, obehörig att utöva uppdrag, varom nu är fråga.

För valbarhet till suppleant erfordras samma egenskaper som för valbarhet till landstingsman.

Landstingsman eller suppleant må ej kunna uppdraget sig avsäga, såvida han ej i fyra år tjänstgjort såsom landstingsman eller uppnått 60 års ålder eller eljest uppgiver hinder, som av landstinget godkännes.

Väljes kvinna till landstingsman eller suppleant, äger hon när som helst avsäga sig uppdraget.

§ 24.

Landstingsman eller suppleant åtnjuter av landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte sex kronor ävensom ersättning för resekostnaden fram och åter beräknad efter skjutslega för en häst där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter avgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en

hyttplats eller, när hyttplats ej förekommer, en salongsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker.

Slutligen hemställes, att vederbörande utskott, i händelse av bifall till dessa framställningar, måtte vidtaga de jämkningar i formuleringen av andra paragrafer i här omhandlade förordningar, vilka det finner bli en följd av våra yrkanden.»

I herr Björlings motion hemställes,

Yrkande i
herr Björlings
motion.

»att riksdagen för sin del måtte besluta att i nu gällande kyrkostämmoförordningen för Stockholm införas sådana ändrade bestämmelser, att rösträtten å stämman beräknas efter samma grunder, som är stadgat i avseende å val av stadsfullmäktige.»

I herr Källmans motioner hemställes, att riksdagen måtte besluta följande ändrade lydelse av

Yrkanden i
herr Källmans
motioner.

dels § 11 mom. 1 i kungl. förordningen om kommunalstyrelse på landet av den 21 mars 1862:

§ 11.

Mom. 1. Röstvärdet beräknas för envar röstägande i förhållande till den enligt bevillningsförordningen *taxerade inkomst*, för vilken han blivit uppförd i senaste taxeringslängd, sålunda att honom tillägges:

för dylik inkomst — — — av 100 kronor,
för inkomst, som — — — och så vidare,
dock må — — — — — efter röstlängden;

dels § 11 i kungl. förordningen om kommunalstyrelse i stad av den 21 mars 1862:

§ 11.

Röstvärdet beräknas för envar röstägande i förhållande till den enligt bevillningsförordningen *taxerade inkomst*, för vilken han blivit uppförd i senaste taxeringslängd, sålunda att honom tillägges:

för dylik inkomst — — — ett hundra kronor,
för inkomst, som — — — och så vidare,
dock må — — — — — fyratio röster.

dels ock § 9 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm:

§ 9.

Röstvärdet skall för envar till deltagande i valet berättigad medlem av kommunen beräknas i förhållande till den enligt bevillningsförord-

ningen *taxerade inkomst*, för vilken han blivit uppförd i senaste taxeringslängd, sålunda att honom tilläggas:

för dylik inkomst — — — — av 100 kronor,
 för inkomst, — — — — och så vidare,
 dock må — — — — — 40 röster.

Till stöd för de i herrar Kvarnzelius' och Edéns motioner framställda förslagen hava motionärerna anfört följande:

»Vid 1916 års riksdag väcktes å liberala samlingspartiets vägnar motioner i den kommunala rösträttsfrågan, åsyftande dels omedelbart antagande av vissa förändringar i nu gällande bestämmelser, dels skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag till ytterligare förändringar. Förstnämnda yrkanden inneburo ett upphävande av den rösträtt, som nu tillkommer bolag och omyndiga, samt begränsning av rätten att delta i landstingsmannaval till den kommun, inom vilken röstägande är mantalsskriven. De framställda förslagen om skrivelser avsågo *dels* inskränkning av den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medföra förlust av kommunal rösträtt, enligt i huvudsak samma grunder som gälla för den politiska rösträtten, *dels* avskaffande av den nu gällande röstskalan samt införande av lika rösträtt för var och en som betalar skatt, ävensom de ändringar i övrigt i kommunalförfattningarna, som i sammanhang härmed och i anslutning till vad i motionerna anförts ansåges böra komma till stånd.

Motionerna blevo i samtliga punkter tillstyrkta av konstitutionsutskottet (av vars ledamöter emellertid tio i avgiven reservation yrkade avslag) och biföllos i andra kammaren, men avslogos i den första.

När vi nu på nytt framlägga samma yrkanden, kunna vi också för deras motivering i allt väsentligt hänvisa till vad som i fjolårets motioner anfördes; dess berättigande synes oss hava till fullo framgått såväl av frågornas behandling i riksdagen som av de erfarenheter, vilka under den gångna tiden ytterligare vunnits om ohållbarheten i nu gällande kommunala rösträttsbestämmelser. Vi återupptaga alltså här de skäl, som föregående år sammanfattades på följande sätt:

»De rösträttsbestämmelser, som nu gällande kommunalförfattningar ursprungligen innehölo, inneburo en i det närmaste fullständigt genomförd tillämpning av principen, att skattskyldigheten i en kommun utgjorde måttstock för det inflytande, som tillkom envar röstägande. Gentemot denna princip bröt sig redan tidigt den uppfattningen, att personligheten måste vara grundläggande för rösträtten i kommunala ange-

*Motivering
 för herrar
 Kvarnzelius'
 och Edéns
 motioner.*

lägenheter, att bakom varje röst borde stå en person, som låte sin röstgivning bestämmas av sin efter moget övervägande bildade personliga mening i de kommunala angelägenheterna, och att likaså varje röst borde gälla lika, oberoende av den röstgäendes inkomst och storleken av hans skatt till kommunen.

Det påvisades efter kommunalförfattningarnas tillkomst, att åtminstone på vissa håll både i stad och på land förut ej brukat tillämpas någon graderad skala, utan omröstning skett per capita, och en mängd motioner väcktes redan under 1860-talet med yrkanden ej blott på begränsning av röstmaximum utan ock på lika rösträtt, antingen i alla kommunala angelägenheter eller åtminstone vid alla val inom kommunerna. Bland motionärerna finner man såväl stadsrepresentanter som en mängd lantmän, och med styrka hävdades den principen, att hela rösträttens gradering efter skattebeloppet vore oriktig och ohållbar samt borde helt och hållet upphävas. Inför det starka motstånd, som i synnerhet från första kammarens sida restes mot sådana yrkanden, samlade sig visserligen reformkraven närmast omkring begränsning av röstmaximum, men alltjämt kvarlevde vid sidan härav även tankar på den lika rösträtten och tog sig uttryck i upprepade motioner i denna riktning.

Den nära obegränsade kommunala rösträtten blev genom reformen av 1909 avsevärt beskuren, men något erkännande åt personlighetsprincipen gav dock icke denna reform; alltjämt utmättes rösträtten efter skattskyldighetens storlek, låt vara med viss begränsning och med olika gradering i olika inkomstklasser. Strävandena att få bort förmögenhetens övervägande inflytande inom kommunerna hava därför fortsatt även under åren efter 1909 års reform och närmast inriktats *dels* på avskaffande av bolags och annan opersonlig rösträtt, *dels ock* på upphävande av hela den graderade skalan.

De förstnämnda strävandena, framlagda i motioner senast vid 1911 och 1912 årens riksdagar och i kungl. proposition till 1913 års riksdag, hava vid samtliga nämnda riksdagar vunnit anslutning från andra kammarens sida, men avvisats av första kammaren. De skäl för upphävande av den opersonliga kommunala rösträtten, som anfördes i sistberörda kungl. proposition nr 185, kunna enligt vår mening icke jävas, utan göra sig tvärtom gällande med alltjämt växande styrka. Kravet på ett personligt ställningstagande även till de kommunala frågorna har allt starkare genomträngt det allmänna medvetandet, och den inre orimligheten av den rösträtt, som tillkommer bolag och andra juridiska personer, framstår mer och mer bjärt, ju mera dessa opersonliga röster systematiskt utnyttjas. Särskilt i fråga om sådana kommunala val, där

de skiljaktiga politiska åskådningarna numera träda i förgrunden, såsom stadsfullmäktigeval och landstingsmannaval, ter sig det inflytande, som kan utövas genom dispositionen över operonliga röster, såsom en uppenbar och stötande orättvisa. Jämväl mot omyndigs rösträtt riktas samma anmärkningar som mot den operonliga rösträtten: den omyndige äger ej de personliga förutsättningar, som måste krävas av den, vilken skall utöva medbestämmanderätt i de kommunala angelägenheterna. Endast för oskiftat bo, i vilket finnas myndiga delägare, synes en icke-personlig rösträtt kunna bibehållas, av skäl, som anförts i nyssberörda kungl. proposition.

Vår första framställning i denna motion upptager således yrkandet på upphävande av den kommunala rösträtten för bolag och omyndiga; och hänvisa vi i fråga om motiveringen för detta yrkande till vad i förberörda proposition till 1913 års riksdag anfördes samt till konstitutionsutskottets däröver avgivna utlåtande nr 25. Yrkandet återfinnes närmare formulerat här nedan under 1:o).

I propositionen nr 185 till 1913 års riksdag var också upptaget förslag om begränsning av rätten att deltaga i landstingsmannaval till den kommun, inom vilken röstägande är mantalsskriven. Jämväl detta förslag, tillstyrkt av nämnda års konstitutionsutskott, bifölls av andra kammaren, men föll på första kammarens motstånd. När vi nu på nytt väcka även detta förslag, behöva vi endast i korthet erinra, huru den politiska karaktären av landstingsmannavalen gör det alldeles särskilt stötande, att samma personer kunna deltaga i sagda val på flera ställen, och huru det är uppenbart stridande mot hela grundtanken i den år 1909 genomförda reduktionen av den kommunala röstskalan att, såsom nu ofta är fallet, en person, som är röstberättigad inom flera kommuner, kan rösta vid landstingsmannaval med ett sammanlagt röstetal, som överskrider, emellanåt mångdubbelt, det fastställda röstmaximum av 40 röster. Med åberopande i övrigt av den utredning, som i nu förevarande ämne gavs i ovan berörda kungl. proposition till 1913 års riksdag samt vad eljest anfördes i propositionen och i konstitutionsutskottets utlåtande över densamma, yrka vi således, att rätten att deltaga i landstingsmannaval måtte begränsas till den kommun, inom vilken röstägande är mantalsskriven, på sätt närmare föreslås här nedan under 2:o).

För valrätt till riksdagens andra kammare fordras bland annat att hava erlagt de utskylder till stat och kommun, vilka förfallit till betalning under de tre närmaste kalenderåren före det år, då val ägt rum. Kommunalförordningarna åter uppställa som villkor för rösträtts utövning, att vederbörande över huvud taget icke häftar för oguldna kommunalutskylder. Den tidsbegränsning för utebliven skattebetalnings verkan att utestänga från rösträtt, som gäller i fråga om den politiska rösträtten, finnes alltså ej beträffande den kommunala, utan anses den vanliga preskriptionstiden av tio år gälla. Emellertid är det ganska vanligt i en del kommuner, att avkortning eller avskrivning av utskylder äger rum, även om preskriptionstiden av tio år icke tilländalupit. I andra kommuner åter håller man på denna preskriptionstid. Därigenom uppkomna olikheter rörande tiden för obetalda kommunalutskylders verkan såsom diskvalifikation för den kommunala rösträtten äro uppenbart oegentliga och olämpliga, och nämnda olikhet kräver därför i och för sig en reglering. Genom en sådan reglering skulle vinnas även en välbehörlig lättnad i fråga om kontrollen över att den fordrade skattskyldigheten fullgjorts. Därtill kommer såsom en huvudsynpunkt, att det måste anses riktigt, att diskvalifikationen i följd av bristande utskyldsbetalning icke är olika för de omedelbara politiska valen, valen till andra kammaren, och för de medelbara, på den kommunala rösträtten grundade valen till första kammaren. Utskyldsstrecket verkar i och för sig så ojämnt, att de lindringar, som däri kunna ske, också böra vidtagas.

Förevarande spørsmål framfördes senast vid 1913 års riksdag genom i båda kamrarna väckta motioner, som på det sätt vunno anslutning av samma års konstitutionsutskott, att skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t förordades. Detta utskottets förslag godkändes av andra kammaren, men avslogs av den första.

Under åberopande av nyssnämnda motioner och konstitutionsutskottets utlåtande nr 25 vid 1913 års riksdag, hemställa vi om avlåtande av framställning till Kungl. Maj:t med anhållan att, efter förevarande spørsmåls utredande, förslag måtte för riksdagen framläggas om begränsning av den tid, under vilken obetalda utskylder medföra förlust av kommunal rösträtt enligt i huvudsak samma grunder, som äro bestämde i fråga om den politiska rösträtten. Vårt yrkande återfinnes under punkt 3:o här nedan.

Emellertid kunna nu berörda förslag till ändringar i den gällande kommunala röstskalan icke anses tillfyllest för att på detta område vinna en rättvis och bestående anordning. Det har alltifrån den 40-gradiga skalans tillkomst varit uppenbart, att hela denna skala är godtycklig och icke äger något som helst inre skäl för sig. Allt eftersom erfarenhet vunnits om dess verkningar, hava också framträtt en rad missförhållanden, som göra skalan fullkomligt ohållbar.

En sammanställning i tabellform av den gradering i rösträtten, som föranledes av nu gällande bestämmelser om förhållandet mellan inkomst, egendom och röstetal, ger följande resultat:

Siffersammanställning av den 40-gradiga skalan.

Antal röster.	Lägsta beskattade inkomst av kapital eller arbete, kronor		Lägsta taxeringsvärde av jordbruksfastighet, kronor		Lägsta taxeringsvärde av annan fastighet, kronor	
	I lands- kommun.	I stads- kommun.	I lands- kommun.	I stads- kommun.	I lands- kommun.	I stads- kommun.
40	15,501	11,501	258,400	191,700	310,100	230,100
39	15,001	11,001	250,100	183,400	300,100	220,100
38	14,501	10,501	241,700	175,100	290,100	210,100
37	14,001	10,001	233,400	166,700	280,100	200,100
36	13,501	9,501	225,100	158,400	270,100	190,100
35	13,001	9,001	216,700	150,100	260,100	180,100
34	12,501	8,501	208,400	141,700	250,100	170,100
33	12,001	8,001	200,100	133,400	240,100	160,100
32	11,501	7,501	191,700	125,100	230,100	150,100
31	11,001	7,001	183,400	116,700	220,100	140,100
30	10,501	6,501	175,100	108,400	210,100	130,100
29	10,001	6,001	166,700	100,100	200,100	120,100
28	9,501	5,501	158,400	91,700	190,100	110,100
27	9,001	5,001	150,100	83,400	180,100	100,100
26	8,501	4,501	141,700	75,100	170,100	90,100
25	8,001	4,001	133,400	66,700	160,100	80,100
24	7,501	3,501	125,100	58,400	150,100	70,100
23	7,001	3,001	116,700	50,100	140,100	60,100
22	6,501	2,501	108,400	41,700	130,100	50,100
21	6,001	2,001	100,100	33,400	120,100	40,100
20	5,501	1,901	91,700	31,700	110,100	38,100
19	5,001	1,801	83,400	30,100	100,100	36,100
18	4,501	1,800 (1,701)	75,100	28,400	90,100	34,100
17	4,001	(1,601)	66,700	26,700	80,100	32,100
16	3,501	(1,501)	58,400	25,100	70,100	30,100
15	3,001	1,401	50,100	23,400	60,100	28,100
14	2,501	1,301	41,700	21,700	50,100	26,100
13	2,001	1,201	33,400	20,100	40,100	24,100

Antal röster.	Lägsta beskattade inkomst av kapital eller arbete, kronor		Lägsta taxeringsvärde av jordbruksfastighet, kronor		Lägsta taxeringsvärde av annan fastighet, kronor	
	I landskommun.	I stadskommun.	I landskommun.	I stadskommun.	I landskommun.	I stadskommun.
12	1,800 (1,501)	1,101	25,100	18,400	30,100	22,100
11	1,001	1,001	16,700	16,700	20,100	20,100
10		901		15,100		18,100
9		900 (801)		13,400		16,100
8		701		11,700		14,100
7		601		10,100		12,100
6		501		8,400		10,100
5		401		6,700		8,100
4		301		5,100		6,100
3		201		3,400		4,100
2		101		1,700		2,100
1		50 (10)		100		500 (100)

Vid en blick på denna sammanställning faller det genast i ögonen, att den 40-gradiga röstskalan ställt innehavaren av jordbruksfastighet synnerligen ogynnsamt i förhållande till dem, som hava sin inkomst av kapital eller arbete. Så t. ex. har en lönearbetare med en beskattad inkomst av 901 kronor dubbelt så många röster som ägaren av en jordbruksfastighet, taxerad till 6,700 kronor. För att vinna samma röstetal som denne lönearbetare med 901 kronors beskattad inkomst behöver jordbrukaren innehava en jordegendom av 15,100 kronors taxeringsvärde. I själva verket har det ställt sig så, att över allt i landskommuner med en mera blandad befolkning av jordbrukare och lönearbetare de senare var för sig i regel hava högre röstetal än flertalet av de förra. Medan väldiga grupper av jordbrukare stanna vid 3 à 4 röster (för jordbruksfastighet från 3,400 upp till 6,699 kronors taxeringsvärde), nå på platser med en någorlunda utvecklad industri lönearbetarna i regel betydligt över detta röstetal och kunna ej sällan komma upp till det dubbla eller mera (för 201 kronors beskattad inkomst 3 röster, för 301 kronor 4 röster, för 401 kronor 5 röster, för 501 kronor 6 röster, för 601 kronor 7 och för 701 kronor 8 röster o. s. v.).

Redan dessa förhållanden kräva ovillkorligen en ändring, och tydligen en genomgripande ändring, i nu gällande kommunala rösträttsbestämmelser. En ordning, som ställer massan av landets jordbrukare i ohjälplig underlägsenhet gentemot lönearbetare och andra inkomsttagare i fråga om vars och ens röstetal, är i sin grund orimlig. Och det är att märka, att detta missförhållande kan förväntas bliva icke utjämnat utan tvärtom skärpt genom den fortgående ekonomiska utvecklingen, då dels med industriens växande utbredning på landsbygden en blandad jordbrukare- och industri-

arbetarebefolkning uppstår i allt flera kommuner, dels med fallande penningevärde de kontanta arbetslönerna tendera att stiga hastigare än taxeringsvärdet på den odlade jorden.

Men även i andra avseenden har 1909 års kommunala röstskala befunnits alldeles icke hålla måttet. Det framstår såsom en oförklarad godtycklighet, att densamma blivit anordnad på olika sätt för städer och landskommuner, så att röstmaximum i städerna uppnås avsevärt tidigare än på landsbygden. Anordningen att gradera röstetalet i de lägre inkomstklasserna efter varje hundratal av beskattad inkomst, men i de högre efter femhundratal, är likaså fullkomligt godtycklig.

Över huvud taget har med det så starkt ökade deltagandet i allmänna angelägenheter uppstått en opinion, som med växande styrka vänder sig mot hela det system, vilket fått ett uttryck i denna skala. Personlighetsprincipen, som redan omedelbart efter våra kommunalförfattningars tillkomst bröt sig mot den i dessa författningar tillämpade grundsatsen om rösträttens utskiftande efter inkomsten, tränger fram på nytt och nu med den ökade kraft, som följer av hela samhällets fortgående ombildning och demokratisering. Det ligger numera i öppen dag, att kunskaper, erfarenheter och förmåga att verka i kommunens angelägenheter eller deltaga i de kommunala avgörandena alldeles icke äro beroende av eller stå i motsvarighet till förmögenhet och inkomst, och rösträttens gradering efter inkomsten ter sig under sådana förhållanden såsom en obillighet och en orättfärdighet.

Alldeles särskilt framträder denna obillighet och orättfärdighet vid de val i kommunerna, som äro av direkt politisk betydelse, nämligen de som gälla landstingen och stadsfullmäktige i större städer. Att rösterna till andra kammaren väga lika, medan rösterna till de korporationer, som utse första kammaren, graderas efter 40-gradig skala, innebär en skiljaktighet i grunderna för representationens båda hälfter, vilken kommer i strid med sund medborgerlig rättsuppfattning. Den åtskillnad, som må anses böra upprätthållas i fråga om sammansättningen av vår folkrepresentations båda kamrar, kan komma till uttryck utan denna graderade skala vid bildandet av första kammarens elektorsförsamlingar. Den kommunala rösträttens beroende av skattskyldighet till kommunen, de olika valbarhetskvalifikationerna, de medelbara valen till första kammaren och den längre mandattiden äro härvidlag viktiga faktorer, och det är för övrigt känt, att det var med dessa faktorer som den stora representationsreformens egna upphovsmän på sin tid egentligen räknade. Det proportionella valsättets införande har ytterligare skärpt känslan av den 40-gradiga skalans otidsenlighet, såsom för övrigt förutsades redan vid

debatterna om denna valmetod; att med proportionalismen förena en skiljaktighet i röstvärde från 1 till 40 måste framstå såsom föga överensstämmande med hela valsättets princip. Men även vid andra val i kommunerna än de som indirekt bestämma första kammarens sammansättning göra sig samma synpunkter gällande. Vid valen kännes alldeles direkt kravet att personligheten och ej inkomsten bör hava inflytande; det är det personliga omdömet, den personliga uppfattningen som därvid skola komma till tals. Såsom förut anmärkts, var det också först och främst valen inom kommunerna som avsågos med de yrkanden på lika rösträtt, vilka framställdes under tiden efter kommunalförfattningarnas tillkomst, och att sådan lika rösträtt sedermera blivit införd för vissa särskilda fall — prästval och val av pensionsnämnd — har icke kunnat undgå att ytterligare stärka kravet på tillämpning av samma princip också i övriga val.

Emellertid är det uppenbart, så snart man går det kommunala rösträttsproblemet in på livet, att den 40-gradiga skalans olämplighet och oduglighet för vår tids svenska samhälle icke inskränker sig till dess tillämpning vid valen. I och för sig låter sig tydligen ingen skillnad göras mellan val och andra kommunala avgöranden. Om skalan är obillig i det ena fallet, så är detta också fallet i det andra. Den ogynnsamma och ohållbara ställning, vari de smärre jordbrukarna, såsom ovan påvisats, blivit försatta genom denna skalas jämförelse med lönearbetarne, gör sig i samma grad gällande vid kommunalstämmornas beslut i på dessa förevarande ärenden som vid valen exempelvis till landstingen. I mindre kommuner kan det för övrigt alltjämt inträffa, att röstskalan lägger makten i några få stora röstägares händer. En reform av den kommunala rösträtten måste likformigt gälla alla tillämpningar av densamma.

Frågar man sig då, huru en sådan reform bör ske, så måste svaret enligt vår mening bli: det finnes ingen annan tillfredsställande lösning av frågan än fullständigt avskaffande av hela röstskalan, så att var och en, som är skattskyldig till kommun och icke häftar för oguldna kommunalutskylder, får lika rösträtt. Skälen för denna vår ståndpunkt äro i korthet följande.

Har en gång i det allmänna medvetandet uppstått det kravet, att personligheten och ej inkomsten skall komma till sin rätt vid röstning inom kommunerna såväl som vid valen till andra kammaren, så kan detta krav icke uppfyllas, med mindre varje röst gäller lika. Den medborgerliga känslan för rättvisa och jämlikhet tillfredsställes icke, om den ene röstberättigade har större röstetal än den andre, och vilken för-

ändrad skala man än skulle söka konstruera fram, skulle densamma utan tvivel leda till orättvisor och obilligheter likaväl som den nuvarande. I de flesta främmande länder har man redan kommit till denna slutsats och infört lika kommunal ej mindre än politisk rösträtt, mångenstädes sedan lång tid tillbaka. Det visar sig för övrigt, om man försöker tänka sig in i jämkningar eller onläggningar av den 40-gradiga skalan, att sådana bliva antingen lika otympliga som denna eller till sin effekt av den art, att de skulle te sig tämligen meningslösa. Vi hänvisa i detta avseende till de utredningar, som gjorts av generalkonsul David Bergström i hans skrift »Den kommunala rösträtten».

Av denna utredning framgår därjämte, att ett slopande av den kommunala röstskalan ingalunda skulle verka så revolutionerande, som mången förut tänkt. Utredningen om verkningarna av en dylik reform hänför sig visserligen allenast till landstingsmannavalen åren 1912—1914. Men dess resultat har utan tvivel sin motsvarighet även för stadsfullmäktigevalen i städerna och för ärendenas behandling på landsbygdens kommunalstämmor. Och detta resultat är, att förskjutningen mellan olika åsiktsgrupper i jämförelse med nuvarande förhållanden blir mycket måttlig. Även om det låter sig sägas, att med röstskalans slopande sådana röstägande med låga röstetal, som nu i följd av sin vanmakt i stort antal utebliva från valurnorna i synnerhet i städerna, skola talrikt infinna sig vid val och avgöranden med lika rösträtt, kan dock nämnda möjlighet icke åstadkomma någon större förskjutning i resultatet, enär enligt beräkningarna i den nämnda skriften deltagandet i sagda års landstingsmannaval var mycket stort (cirka 63 à 64 %) och således ej mycket lägre än vid de andrakammarval, där deltagandet hittills varit livligast (våren 1914 68,1 % [landsbygden] och 76,7 % [städerna]). Uppenbart är också, att de röstberättigade, som skulle träda i aktivitet efter nu antydd reform, icke komma att gå åt ett enda håll, utan fördela sig på olika åskådningar och partier såväl vid val som i andra kommunala avgöranden.

Vid en övergång till ett en-röstsystem i kommunerna uppkomma emellertid tvivelsutan en del spörsmål, som lämpligen böra beaktas i sammanhang härmed, spörsmål, vilka mer eller mindre höra samman med det krav på garantier, som från vissa håll framförts, när fråga varit om röstskalans avskaffande eller ändrande. Vid 1912 års riksdag formulerades denna synpunkt av en talare i första kammaren i satsen: »ingen rubbning i den graderade skalan annat än i sammanhang med

ändringar i självstyrelsens ram». Den uppfattning, som ligger bakom denna sats, kunna vi icke dela. Det är icke ur den synpunkten, att ett avskaffande av röstskalan skulle lägga makten i kommunerna i händerna på element, vilka måste befaras komma att missbruka densamma och därför behöva instängas inom en trängre befogenhet för den kommunala självstyrelsen, som det kan vara skäl att betrakta en kommunal rösträttsreform i samband med vissa andra sidor av den kommunala organisationen. Man har enligt vår mening icke anledning att hysa en sådan misstro till de nuvarande små röstägare, som genom en dylik reform skulle få sitt inflytande mer eller mindre förstärkt. De mindre röstägarna äro i regel sparsamma och försiktiga med kommunens medel och vilja ingalunda onödigtvis belasta densamma med utgifter redan därför, att varje höjning av beskattningen, även om hänsyn toges till det skattefria avdraget, kännas proportionsvis tyngre, ju mindre den skattdragande äger och ju svårare det för honom är att få sin inkomst att räcka till ens för livets enklaste nödtröft. Någon benägenhet till oförsiktig kommunal hushållning kan ingalunda påvisas i de kommuner, där redan nu i följd av särskilda förhållanden de breda folklagren kunna dominera i kommunens angelägenheter, och lika litet, så vitt vi känna, någon särskild ensidighet med avseende på tillgodoseende av olika kommunala ändamål. Med avseende på landsbygden bör särskilt ihågkommas, att ett avskaffande av röstskalan, såsom ovan påvisats, i stort sett skulle komma de mindre jordbrukarne till godo, och ingen samhällsklass torde mera än denna kännetecknas av betänksamhet och obenägenhet för alla äventyrligheter i den kommunala hushållningen.

Vi måste därför vid övervägande av de med en rösträttsreform sammanhängande spörsmålen utgå därifrån, att inga sådana åtgärder synas bära ifrågakomma, som innebära begränsning av den hävdvunna kommunala självstyrelsens princip. Denna princip är så fast rotad i svensk uppfattning och har i det stora hela visat så goda frukter, att den icke bör onödigtvis kringskäras. I anslutning till denna vår uppfattning kunna vi för vår del icke finna anledning att slå in på den väg, som understundom föreslagits, nämligen ökad underställning under statsmyndighets prövning av kommunala beslut, så länge icke några särskilda behov av komplettering i nuvarande bestämmelser härom framträtt. Vad fordran på kvalificerad majoritet för vissa beslut beträffar, så utsträcktes denna fordran i samband med 1909 års reform till nya kategorier av kommunala avgöranden, men den meningen torde vara rätt allmän, att utsträckningen åtminstone ur vissa synpunkter varit till tvivelaktig nytta. I alla händelser kan på intet sätt någon ytterligare skärpning av den

kvalificerade majoriteten (t. ex. från $\frac{2}{3}$ till $\frac{3}{4}$ av de avgivna rösterna) ifrågakomma, och om någon revision av de nuvarande bestämmelserna rörande de fall, då sådan majoritet kräves, skulle prövas behöflig, så måste en sådan ske med största varsamhet för att ej öka de svårigheter, som redan nu understundom visat sig för åstadkommande av beslut, och taga sikte mindre på undandragande av vissa slag av ärenden från de vanliga omröstningsreglerna än på möjligheten att kräva mer än enkel majoritet för sådana beslut, som skulle avsevärt öka skattetungan i kommunen, där denna redan nått en särskild höjd.

I vissa trakter och i kommuner med en viss sammansättning borde den bästa garantien mot mindre väl övervägda beslut vara införande av kommunalfullmäktige. Att göra denna institution obligatorisk i alla landskommuner kunna vi dock icke förorda. På många håll är man starkt fästad vid den hävdvunna formen för den kommunala självstyrelsen, nämligen ärendenas behandling av de röstberättigade själva direkt på kommunalstämman, och i små kommuner, varav vårt land som bekant har ett stort antal, är denna ordning ju särskilt helt naturlig. Emellertid torde i sammanhang med ett avskaffande av röstskalan böra tagas i övervägande, huruvida icke en övergång till kommunalfullmäktigeinstitutionen kunde underlättas, t. ex. genom att upphäva fordran på kvalificerad majoritet för sådan övergång. I kommuner med större utsträckning och särskilda befolkningsförhållanden — såsom exempelvis där genom någon större industri finnes en stark kontingent av lönearbetare samlad på en plats, medan kommunens jordbrukare bo spridda på långa avstånd sins emellan och från platsen för kommunalstämmorna — tränger sig spørgsmålet om en ökad användning av kommunalfullmäktige för övrigt fram även under nuvarande rösträttsförhållanden.

Det kunde möjligen vidare övervägas, huruvida några särskilda åtgärder borde vidtagas för att i kommuner, som behandla sina angelägenheter omedelbart på kommunalstämma, förekomma omogna eller överrumplande beslut, när det är fråga om ärenden av särskild vikt, såsom stora anslagsfrågor och väsentligt höjd uttaxering. I sådan riktning har framkastats möjligheten att kräva förlängning av den tid, under vilken förslag av denna art skall hava varit framlagt, innan det kan av stämman behandlas, eller fordra ett visst antal deltagare i stämman (i procent av de röstberättigade), eller såsom villkor för ett besluts giltighet föreskriva dess stadfästelse å en andra stämma. Även dessa frågor torde vara förtjänta av närmare utredning.

I övrigt synas också ett par andra spørsmål, som tidigare varit väckta, böra beaktas.

Det första är frågan om upphävande av rätten att genom ombud utöva kommunal rösträtt i stad (således också å allmän rådstuga och vid landstingsmannaval), ett spörsmål, som är beroende på Kungl. Maj:ts prövning i anledning av en underdånig framställning från stadsfullmäktige i Stockholm av den 18 november 1912. Frågan har också förevarit efter motioner vid 1913 års riksdag. Sistnämnda års konstitutionsutskott uttalade, att rätten att rösta med fullmakt vid de i kommunalförfattningarna omförmälda val i stad borde inskränkas, men att, då proposition i detta ämne av Kungl. Maj:t förebådats till 1914 års riksdag, skäl icke syntes föreligga för riksdagen att i frågan då vidtaga någon åtgärd. Denna utskottets avstyrkande hemställan bifölls av båda kamrarna, av första kammaren dock med uteslutande av utskottets motive-ring. Genom regeringskiftet 1914 kom den förebådade propositionen ej till stånd, men de uppenbara missbruk, vartill den nuvarande rätten att begagna sig av fullmakt lett i städerna, kräver ovillkorligen rättelse, och frågan bör således enligt vår mening snarast möjligt upptagas.

Vidare ha under senare tid anmärkningar blivit riktade mot den åtskillnad mellan stad och land, som nu finnes ifråga om förhållandet mellan befolkningssiffran och antalet representanter i landstingen. Motioner om upphävande av denna åtskillnad ha väckts vid de senaste riksdagarna, men avstyrkts av konstitutionsutskottet och avslagits av kamrarna redan av den grund, att motionernas preciserade yrkande icke varit grundat på någon egentlig utredning. Vid utredning av frågan om avskaffande av rösträttens hela nuvarande gradering synes emellertid även spörsmålet om en utjämning av städernas och landsbygdens representation i landstingen komma i ett nytt läge och böra upptagas till allvarligt övervägande.

I vad mån sistberörda tvenne frågor stå i så nära sammanhang med den egentliga kommunala rösträttsfrågan, att de ovillkorligen böra förbindas med denna, skola vi för närvarande lämna öppet.

* * *

Det har icke varit oss möjligt att i fråga om övergång till en-röst-system i kommunerna framlägga utarbetade lagförslag. De författningar, som härför behöva ändras, äro flera, och påkallade ändringar behöva ägnas den utredning och noggranna formulering, som för närvarande knappast kan åvägabringas annat än av Kungl. Maj:t. Vi hava på dessa grunder nödgats inskränka oss till en framställning om skrivelse till

Kungl. Maj:t med begäran om framläggande av förslag till den nu gällande kommunala röstskalans ersättande med en-röstsystem på sätt närmare framgår av punkt 4:o) här nedan.»

Vid behandlingen av fjolårets motioner blevo de yrkanden, som avsågo upphävande av bolags och omyndigas rösträtt samt begränsning av rösträtten vid landstingsmannaval till den kommun, där den röstägande är bosatt, icke föremål för något allvarligare försök till bemötande. Reservanterna i konstitutionsutskottet inskränkte sig i dessa punkter till att åberopa principen av samband mellan skattskyldighet och kommunal rösträtt samt därjämte göra gällande, att »både den i kommunen icke mantalsskrivne, men där skattskyldige, den såsom juridisk person skattepliktige och den från närvaro vid någon stämma för tillfället förhindrade hava på grund av sin skattskyldighet ekonomiska intressen att bevaka i kommunen och bära därför icke berövas den rösträtt, som alltifrån kommunalförfattningarnas tillkomst tillhört dem». Därutöver anfördes ej heller något under debatterna i kamrarna.

Denna argumentation synes oss fullständigt förfelad.

Av den allmänna grundsatsen, att kommunal rösträtt skall vara förbunden med skattskyldighet till kommunen, följer ingalunda, att även juridiska personer och omyndiga, som erlægga kommunalskatt, skola innehava rösträtt. Det har såväl i fjolårets motion som vid tidigare tillfällen, när frågan om de juridiska personernas och de omyndigas rösträtt varit före, framhållits, att före denna grundsats bör gå en annan, nämligen att rösträtten förutsätter en person, som utövar den efter eget omdöme, och att detta villkor icke fylles vare sig av bolagen — vilka ju bestå av flera personer med ofta växlande uppfattning — eller av de omyndiga, som icke själva få utöva någon rösträtt utan företrädas av förmyndaren, vilken därmed får en utökad, ofta mångfaldigad rösträtt för sin egen räkning. Här ifrågavarande kategorier av kommunal rösträtt äro anomalier, som redan ur principiell synpunkt måste betecknas såsom förkastliga, och som i praktiken blivit allt mera förhatliga, ju mera det visat sig, att de opersonliga rösterna hänsynslöst utnyttjas av de ekonomiskt privilegierade samhällslager, vilka kunna förfoga över dem. De under år 1916 förrättade valen till landsting och stadsfullmäktige hava på nytt ådagalagt detta förhållande, om möjligt i större utsträckning än någonsin förut. Vi skola för övrigt endast understryka det faktum, som belyses i den av föregående års konstitutionsutskott föranstaltade utredningen i denna fråga, att rösträtt för juridiska personer

och omyndiga saknas i de flesta andra länder, även i sådana där rösträtten liksom hos oss är grundad på skattskyldighet, och att allt ifrån begynnelsen av de nuvarande svenska kommunallagarnas tillämpning gång på gång gjorts anlopp mot detta slag av kommunal rösträtt, som sålunda ingalunda godtagits såsom någon konsekvens av sambandet mellan skattskyldighet och kommunal rösträtt, på sätt reservanterna i 1916 års konstitutionsutskott förmenar.

Vad angår begränsningen av rätten att deltaga i landstingsmannaval hava reservanterna icke anfört något skäl mot denna reform. Den allmänna hänvisningen till att den i kommunen icke mantalsskrivne, men där skattskyldige har ekonomiska intressen att bevaka därstädes kan hava sin giltighet för själva kommunens egna angelägenheter, men om dem är här icke fråga. Det står fast, att rätten till röstning vid landstingsmannaval, såsom vi angivit i vår allmänna motivering här ovan, och såsom närmare utvecklats i 1913 års kungl. proposition i ärendet, står i strid även med de grunder för den kommunala rösträtten, som antogos genom 1909 års reform, och ger åt dem, vilka äro skattskyldiga i flera kommuner, ett rent politiskt privilegium, eftersom landstingsmannavalen nu över hela landet i främsta rummet ske efter politiska synpunkter. Detta privilegium bör avskaffas.

I fråga om begränsningen av den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medföra förlust av kommunal rösträtt, åtnöjde sig reservanterna i 1916 års konstitutionsutskott med ett rent avslagsyrkande. Vi kunna å vår sida under sådana förhållanden inskränka oss till att på nytt understryka de skäl, som ovan anförts för denna reform, lika mycket ur praktiska kommunala synpunkter som med hänsyn därtill, att ingen rimlig anledning finnes till en strängare diskvalifikation på detta område för den kommunala rösträtten än för den politiska.

Mot den sista och viktigaste punkten i 1916 års motioner, angående utredning och förslag om röstskalans avskaffande och de ändringar i övrigt, som i detta samband kunde påkallas, gjorde förslagets motståndare huvudsakligen gällande *dels* att lika rösträtt för dem som betala kommunalskatt, skulle innebära vådor för kommunernas förvaltning, därigenom att sådan rösträtt skulle lämna, enligt reservanterna i konstitutionsutskottet, »all eller så gott som all makt i kommunerna åt dem, som erlægga relativt litet eller i vissa fall intet till bärande av de kommunala bördorna», *dels* att sådan kommunal rösträtt vore förkastlig ur den synpunkten, att röstskalan vore »en väsentlig grundval för den bestående karaktärsskillnaden mellan riksdagens kamrar». Under diskussionen i riksdagen förekommo därjämte anmärkningar däremot, att

icke tillräckliga »garantier» i motionerna blivit anvisade mot de antagna vådorna av en lika kommunal rösträtt.

Förstnämnda anmärkning var redan på förhand bemött i motionernas allmänna motivering, då där framhölls, att det icke finnes någon rimlig grund till den farhågan, att de nuvarande små röstägarna, som genom reformen komme att få sitt inflytande mer eller mindre förstärkt, skulle vara mindre försiktiga och mindre sparsamma vid vården av kommunens ekonomiska angelägenheter än de större röstägare, som nu hava ett övervägande inflytande. Detta redan av den grund, att den kommunala beskattningen kännes proportionsvis tyngre för de små skattdragarne, även om hänsyn toges till det skattefria avdraget, än för de stora. Den obestridliga sanningen härav utvecklades ytterligare under diskussionen i kamrarna och bestyrktes med exempel ur den praktiska erfarenheten på ett sätt, som gör det överflödigt att här ytterligare belysa detta förhållande. Vi skola endast anmärka, att själva den avfattning, som reservanterna i 1916 års konstitutionsutskott givit åt sin argumentation, synes oss ådagalägga, att åt densamma icke kan tillerkännas något sakligt berättigande. När reservanterna tala om att makten skulle tillfalla bl. a. dem, som erlægga »i vissa fall intet till bärande av de kommunala bördorna», så saknar detta påstående varje grund, eftersom ingen är röstberättigad i kommunen utan att skatta till densamma. Och vad angår dem, som erlægga »relativt litet» till täckande av kommunens behov, så förbise reservanterna på sätt nyss erinrats, att ett skattebidrag av den mindre bemedlade, vilket är relativt litet i jämförelse med en stor skattebetalares bidrag, däremot är relativt stort i förhållande till den mindre bemedlades begränsade skattekraft. Reservanterna utgå i själva verket icke från den hänsyn till kommunernas förvaltning, som de åberopa, utan från den uppfattningen, att rösträtten bör vara graderad efter skattebetalningens storlek i och för sig. Denna grundsats är faktiskt genombruten, om också på otillräckligt sätt, genom 1907—1909 års förändringar i den kommunala rösträtten, och den kan efter vår mening över huvud taget icke längre upprätthållas.

Vid reservationen i 1916 års konstitutionsutskott voro fogade vissa uppgifter om rösträtt och skatteplikt i ett antal kommuner, avseende att bestyrka satsen, att den lika rösträtten skulle giva makten i kommunen åt de lägsta skattebetalarna. Frånsett den omständigheten, att det icke meddelats, huru dessa kommuner blivit valda och huru beräkningarna blivit utförda, påvisades under diskussionen i kamrarna, att dylika beräkningar icke i något avseende äro bevisande för vad reservanterna med dem vilja styrka. Det är en oriktig förutsättning, att de

små röstägarna kunna deltaga i val och omröstningen i samma utsträckning som de stora, och det är fullständigt stridande mot allbekanta faktiska förhållanden att räkna med dem såsom om de skulle utgöra en homogen massa, som vare sig i kommunala angelägenheter eller i politiska (landstingsmannaval) rösta på samma sätt. De små röstägarna fördela sig mellan olika kommunala och politiska åskådningar, efter allt att döma i större utsträckning än de stora, och varje försök att statistiskt visa, att de skulle komma att undertrycka dessa senare, är därför på förhand dömt att misslyckas. Söker man åter bilda sig en uppfattning om huru lika rösträtt skulle verka i fråga om de allmänna samhällsåskådningar, som bryta sig mot varandra, så hava vi redan framhållit, att efter allt att döma denna verkan skulle bli i någon mån utjämnande men på intet sätt revolutionerande.

Redan i motiveringen till 1916 års motioner påvisades, huru den gällande röstskalan särskilt verkar nedtryckande på vårt lands talrika klass av små jordbrukare i förhållande till lönarbetare och löntagare, och huru denna verkan måste skärpas i samma mån som arbetslöner och andra avlöningar höjas utan att fastighetstaxeringarna stiga i motsvarande grad. De ekonomiska samhällsförhållanden, i vilka vi nu befinna oss, måste än yttermera bestyrka riktigheten härav. På alla områden äro, i samband med penningevärdets hastiga fall och bristen på arbetskraft, arbetslönerna redan stadda i en stegring, som efter allt att döma kommer att bli mer eller mindre konstant. Det anfördes i diskussionen vid fjolårets riksdag såsom en anmärkning mot den lika rösträtten, att genom densamma en bonde ej skulle få mera att säga i kommunen än hans dräng. Argumentet synes oss i och för sig vittna om ett sådant betraktelsesätt av de medborgerliga rättigheterna, att den icke kräver något bemötande. Men det kan anmärkas, att med de arbetslöner, som nu krävas på landsbygden, i många fall en dräng eller en annan jordbruksarbetare redan kan nå upp till sådan beskattningsbar inkomst, att han får samma röstetal som en liten jordägare — i vissa fall kanske högre.

Över huvud taget verkar den ekonomiska utveckling, i vilken vårt land nu är inne, en hastig förskjutning av röstskalan till ytterligare nackdel för de små jordägarne.

Om »garantierna» vid införande av lika kommunal rösträtt hava vi ingen anledning att tillägga något väsentligt utöver vad som anfördes i fjolårets motioner och som nu här ovan upprepats. Vi hava icke bestritt, att man i detta samband bör taga i övervägande sådana spörsmål som med skäl kunna anses stå i samband med en dylik demokratisering

av rösträtten, och även pekat på vissa dylika, såsom utsträckning av kommunalfullmäktigeinstitutionen — dock utan att den blir obligatorisk — särskilda regler för behandling av frågor om stora anslag eller om väsentligt höjd uttaxering, möjligen också fordran på kvalificerad majoritet vid beslut, som skulle öka skattetungan i sådana kommuner, där den nått en särskild höjd. Av de frågor, som i detta sammanhang för övrigt omnämndes i 1916 års motioner, har den som angår utjämning av städernas och landsbygdens representationsrätt i landstingen förevarit vid sagda års riksdag och föranlett ett skrivelseförslag från konstitutionsutskottet, vilket förslag antogs i andra kammaren men föll i första. Spörsmålet om begränsning av rätten att rösta med fullmakt i kommunerna är framfört genom en i år väckt motion. Att framlägga uppslag till ytterligare »garantier» kan icke åligga oss, som över huvud taget icke hava den uppfattningen, att lika rösträtt i kommunerna behöver föranleda sådana farhågor för den kommunala självstyrelsens missbruk, som från denna rösträtts motståndare framföras. För övrigt ådagalägger den av 1916 års konstitutionsutskott förebragta utredningen, att betydande garantier mot missbruk av den kommunala självstyrelsen redan nu förefinnas — vi hänvisa till avdelningarna om Den borgerliga primärkommunens befogenheter, Kommunernas beskattningsrätt och garantier i sagda utredning — och likaså att i andra länder, vilkas föredöme åberopats vid kraven på garantier, förhållanden i detta avseende äro mycket växlande samt i väsentliga punkter ej kunna anses jämförliga med de svenska.

Vidkommande slutligen det skälet mot lika kommunal rösträtt att densamma skulle genom sina verkningar komma i strid med principen om en karaktärskillnad mellan riksdagens båda kamrar, är även detta skäl redan bemött i vår från 1916 års motion upptagna allmänna motivering, och blev under diskussionerna i kamrarna ytterligare besvarat. Bland annat belystes närmare det historiska faktum, att hela det tvåkammerssystem, som genomfördes genom 1863/65 års beslut, ursprungligen icke var avsett att vila på någon skiljaktighet i den rösträtt, på vilken de båda kamrarna skulle vila, ehuru *efter* utfärdande av 1862 års kommunalförfattningar detta kom att bliva förhållandet, därigenom att i det slutliga regeringsförslaget landstingen och vissa stadsfullmäktige gjordes till valkorporationer för första kammaren. Likaså framhölls, vad anmärkningarna på denna punkt synas alldeles underskatta, att även om den kommunala röstskalan slopas, första kammaren kommer att vila på en väsentligt annan grund än den andra, nämligen en rösträtt, som beror av kommunalskattskyldighet och därmed av ett censusstreck. Efter vår

mening är just den allt för stora karaktärsskillnad mellan första och andra kammaren, som skapas genom den nuvarande kommunala rösträtten, en allvarlig fara för hela vårt politiska och samhälleliga liv, och det är ett bland huvudsyftena med våra förslag till den kommunala rösträttens reformering att åstadkomma förutsättningarna för ett sådant närmande dem emellan, som utan upphävande av en tillbörlig åtskillnad i deras karaktär bereder möjlighet till ett bättre och lyckligare samarbete.

De anmärkningar, som blivit framställda mot fjolårets liberala motioner i den kommunala rösträttsfrågan, hava icke på någon punkt kunnat rubba den framställning, som där gjordes om behovet av en genomgripande reform på detta område. Däremot har den offentliga diskussionen ytterligare ådagalagt, att den ståndpunkt, som avvisar varje förändring i nuvarande bestämmelser, är ohållbar. Det är vår övertygelse, att de förslag, vi nu på nytt framställa, så väl ur kommunal som ur politisk synpunkt motsvara sådana djupt berättigade medborgerliga krav, som icke utan våda för en lugn och sund utveckling kunna undanskjutas.»

Utskottets yttrande.

*Utskottets
yttrande.*

De av motionärerna framställda förslagen avse *dels* förändringar i gällande bestämmelser i fråga om den kommunala rösträtten, *dels* kvinnas valbarhet till landstingsman, *dels* ock medgivande av dagtraktamente åt sådan landstingsman och suppleant för landstingsman, som bor å ort där landstinget hålles. Utskottet, som upptagit motionerna till behandling i ett sammanhang, har till grund för sitt utlåtande, i vad avser först nämnda ämne, lagt den indelning, som förekommer i herrar Kvarnzelius' och Edéns motioner, men erinrar därom, att de i dessa motioner upptagna yrkanden ingå som integrerande delar även i herr Halléns motion. Herrar Källmans och Björblings motioner, som båda avse ändringar i gällande bestämmelser om den kommunala röstskalan, hava i utlåtandet behandlats i samband med frågan om denna skalas fullständiga avskaffande.

I. Förslag avseende förändringar i fråga om den kommunala rösträtten.

A. Upphävande av den kommunala rösträtten för bolag och omyndiga.

Under denna punkt i herrar Kvarnzelius' och Edéns motioner yrkas upphävande av den kommunala rösträtten för bolag och omyndiga.

Framställningar i denna riktning hava redan under den närmaste tiden efter kommunallagarnas tillkomst förekommit inom riksdagen. Sålunda väcktes 1867 förslag om begränsning av den kommunala rösträtten, så att icke ett fåtal personer eller bolag kunde överrösta hundratala medborgare inom kommunen». Vid lagutskottets avstyrkande utlåtande fanns fogad en anmärkningsvärd reservation av professor Ribbing, däri han sökte uppvisa ohållbarheten av bestämmelserna om bolags rösträtt. Eftersom de rättigheter, man tillade ett bolag, i själva verket utgjorde allenast summan av bolagsmännens sammanlagda rättigheter, fann reservanten principiellt oriktigt, att bolaget såsom sådant tillerkändes rösträtt i kommunala angelägenheter. Grunden till missnöjet med rådande rösträttsförhållanden låge enligt reservantens mening förnämligast i bolagens rösträtt och det hopande av röster på en hand, som vore en följd av den form, varunder bolagets rösträtt utövades. Denna rösträtt borde därför i stället utövas av varje bolagsmedlem efter proportionell eller bestämd del i bolagets egendom eller inkomst på det ställe, där bolaget dreve sin verksamhet. Andra kammaren biföll professor Ribbings reservation, varemot första kammaren antog utskottets hemställan.

Förslag om avskaffande av bland annat aktiebolags rösträtt hava framställts vid 1868, 1884 och 1893 års riksdagar, utan att vinna kamrarnas bifall. Vid 1899 års riksdag antog andra kammaren ett inom lagutskottet, vid dess behandling av åtskilliga motioner rörande den kommunala rösträtten reservationsvis framställt yrkande, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t göra frågan om bolags kommunala rösträtt till föremål för utredning samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Första kammaren biträdde emellertid utskottets hemställan, vadan skrivelseförslaget förföll. Frågan om upphävande av den rösträtt, som må utövas för omyndig, bolag eller samfällid egendom, upptogs sedermera i samband med 1907 års rösträttsförslag samt vid 1908 års riksdag i särskilda, inom andra kammaren väckta motioner. Dessa föranledde emellertid ej till någon riksdagens åtgärd. Yrkandet om bolagsrösträttens upphävande har vidare i princip godkänts av andra kammaren vid 1911, 1912 och 1913 års riksdagar, vid 1914 års senare riksdag samt 1916 års riksdag.

I den år 1913 framlagda kungl. propositionen i ämnet, vari föreslogs upphävande av rösträtten för bolag och omyndiga, yttrade departementschefen bland annat, att personligheten måste anses vara grundläggande för den kommunala rösträtten. Bakom varje röst borde stå en person,

som låte sin röstgivning bestämmas av sin efter moget övertvägande bildade personliga uppfattning i de kommunala angelägenheterna. Skattskyldigheten kunde endast betraktas såsom ett rösträttsstreck, icke såsom grund för krav på rösträtt och därför måste — vilken uppfattning man än kunde hysa rörande behovet och lämpligheten av nämnda rösträttsstreck — den rösträtt som enligt gällande bestämmelser tillkomme bolag och andra opersonliga sammanslutningar, betraktas såsom en anomali och därför böra avskaffas. Genom den kommunala rösträttsreformen av år 1909 hade vidare med de större möjligheter till inflytande, som densamma medfört för de smärre skattebetalarna, intresset för och deltagandet i det kommunala livet väsentligt ökats. Kravet på ställningstagande även till de kommunala frågorna hade blivit allmännare, och härmed hade oegentligheten av den rösträtt, som tillkomme bolag och andra juridiska personer, kommit att framstå allt klarare. Särskilt i fråga om sådana kommunala val, där de politiska synpunkterna trädde i förgrunden, såsom stadsfullmäktigeval och landstingsmannaval, måste det inflytande, som kunde erhållas genom dispositionen över opersonliga röster, betecknas såsom i hög grad stötande.

Emot ett avskaffande av bolags rösträtt hade invänts, att deras intressen i de särskilda kommunerna därefter icke skulle kunna tillbörligen bevakas. Under frågans tidigare skede framställdes därför förslag om en fördelning av bolagens rösträtt å delägarna. Såsom emellertid redan då framhölls, mötte mot en fördelning av bolagens röster å delägarna stora praktiska svårigheter, och att tillerkänna envar delägare i ett bolag rösträtt i den kommun, där bolaget dreve sin rörelse, för den andel av bolagets inkomst, som belöpte på honom, skulle medföra en ökning av bolagets inflytande i det kommunala livet, och kunde sålunda ej ifrågasättas. Ovan anförda farhåga torde ej heller böra tillmätas större vikt, då ju i regel inom kommunerna finnes personer, som på grund av delägarskap eller annat förhållande till de olika bolagen torde finna med sitt intresse överensstämmande att med sin personliga rösträtt bevaka dessas bästa. Departementschefen tvekade därför icke att hemställa, att den kommunala rösträtt, som för närvarande tillkomme bolag och andra juridiska personer, måtte avskaffas.

Delvis enahanda synpunkter som de nu framhållna gällde även om den rösträtt, som förmyndare ägde utöva för omyndig. Den omyndige ägde ej de personliga förutsättningar, som måste krävas av den, som tillerkändes medbestämmanderätt i de kommunala angelägenheterna, och hans skattskyldighet borde ej i och för sig medföra, att rösträtt finge utövas för honom, eller rättare hans förmögenhet. Även förmyndares

rösträtt för omyndig borde därför upphöra. — Det skulle kunna ifrågasättas, att såsom följd av personlighetsprincipen avskaffa jämväl den rösträtt, som tillkomme stärbhus. Genom en sådan åtgärd skulle emellertid ett icke ringa antal medborgare, som eljest innehade för rösträtt erforderliga kvalifikationer, berövas sin rösträtt. På grund av den äktenskapliga förmögenhetsgemenskapen inginge ej sällan all en röstägande kommunalmedlems egendom i ett stärbhus och, så länge stärbhuset vore oskiftat, skulle nämnda röstägande vara i avsaknad av kommunal rösträtt. Detta skulle i synnerhet vara betänkligt, därest förhållandena i boet voro sådana — vilket ofta torde inträffa särskilt å landsbygden — att det vore önskvärt, att stärbhusdelägarna någon tid levde i oskiftat bo. Emellertid gällde dessa skäl naturligtvis endast för myndiga delägare i boet. Att låta förmyndare utöva rösträtt för omyndig, som vore delägare i oskiftat bo, under det förmyndares rösträtt för omyndig i övrigt borttoges, måste vara mindre lämpligt. Rösträtt borde sålunda få utövas allenast för sådant dödsbo, däri myndig delägare funnes; där de myndige delägarna voro flera, finge rösträtten såsom för närvarande utövas genom ombud. Den eller de sålunda röstberättigade dödsbodelägarna skulle rösta för hela boet. Detta innebure visserligen så till vida en inkonsekvens, som därigenom omyndigs inkomst kunde inverka på röstvärdet, men den inkonsekvensen syntes ofrånkomlig, så länge en röstskala, graderad efter inkomsten, bibehölles, då man naturligen ej kunde fingera ett arvskifte för bestämmande av särskilda rösttal för de olika delägarna.

Konstitutionsutskottet vid 1913 års riksdag anslöt sig till Kungl. Maj:ts förslag, att rösträtten för bolag borde upphävas. Utskottet fann de skäl, som av departementschefen utvecklats, oemotsägliga. Våra dagars hastigt stegrade kommunala liv måste enligt utskottets mening byggas på personligheten, på personligheternas arbete och åskådning av kommunernas intressen och behov, och att bibehålla en röstning av opersonliga bolag vore därmed oförenligt. Utskottet påpekade även, att, så länge bolagens rösträtt bibehölles, den stadgade begränsningen av antalet röster vore illusorisk, i det att en person kunde rösta icke blott med 40 röster för sig själv utan också med lika många röster för vart och ett av de bolag, vars ombud han kunde bliva, vilket måste anses strida mot andan i den 1909 genomförda begränsningen.

*Konstitutionsutskottet
1913.*

I likhet med konstitutionsutskottet vid 1916 års riksdag erinrar utskottet om att rösträtt för juridiska personer saknas i det stora flertalet av de länder, vilkas kommunala rösträttsförhållanden undersökts

*Utskottets
yttrande.*

av 1916 års konstitutionsutskott, nämligen i Norge, Danmark, England, Frankrike, Holland och Belgien samt i en del tyska stater.

På grund av vad sålunda anförts och under åberopande tillika av de skäl, som i herrar Kvarnzelius' och Edéns motioner under denna punkt framställts, får utskottet tillstyrka nämnda motioner i förevarande del.

B. Begränsning av rätten att deltaga i landstingsmannaval till den kommun, inom vilken röstägande är mantalsskriven.

I herrar Kvarnzelius' och Edéns motioner yrkas, att rätten att deltaga i landstingsmannaval måtte begränsas till den kommun, inom vilken röstägande är mantalsskriven. Såsom motionärerna erinra, fanns ett sådant förslag upptaget i den kungliga propositionen vid 1913 års riksdag. Där framhölls, att därest personlighetsprincipen genomfördes beträffande den kommunala rösträtten, det kunde ifrågasättas att i sammanhang därmed begränsa rösträttens utövning till mantalsskrivningskommunen. Vad landstingsmannavalen anginge, fann departementschefen, att frågan om en sådan inskränkning av valrätten omedelbart kunde upptagas. Den politiska karaktären av dessa val hade blivit mer och mer förhärskande och i samma mån hade det också framstått såsom mera stötande, att personer kunnat deltaga i dessa val på flera ställen. Att just i fråga om dessa val med fullt genomförd politisk innebörd det stadgade röstmaximum kommit att överskridas, vore ock i hög grad stridande mot grunderna för den begränsning av den kommunala rösträtten, som genomfördes i sammanhang med 1909 års röst-rättsreform. En rättelse härutinnan måste därför också vara en naturlig utveckling av andan i denna rösträttsreform. Av dessa skäl föreslog departementschefen, att bestämmelse meddelades därom, att rätt att deltaga i landstingsmannaval måtte tillkomma kommunalt röstberättigad allenast inom kommun, där han vore mantalsskriven. I enlighet med denna hemställan avfattades ock förslag till ändringar i § 5 av förordningen om landsting. Konstitutionsutskottet förklarade sig dela uppfattningen om det berättigade i dessa synpunkter och tillstyrkte den föreslagna lagändringen, vilken även av andra kammaren antogs.

Även konstitutionsutskottet vid 1916 års riksdag tillstyrkte ett av herrar Kvarnzelius och Edén då framlagt förslag av samma innehåll, som det nu ifrågavarande, och förslaget vann också denna gång andra kammarens bifall.

Utskottet finner i likhet med 1916 års konstitutionsutskott de ovan anförda argumenten för ifrågavarande begränsning av rösträtten vid

landstingsmannaval alltjämt övertygande och får sålunda förorda motionärernas yrkande i denna riktning.

C. Det kommunala utskyldsstreetets begränsning.

För närvarande fordras för valrätt till riksdagens andra kammare bland annat att hava erlagt de utskylder till stat och kommun, vilka förfallit till betalning under de tre närmaste kalenderåren före det år, då val skall äga rum. Kommunalförordningarna åter uppställa såsom villkor för rösträtts utövning, att vederbörande icke häftar för oguldna kommunalutskylder över huvud taget.

I herrar Kvarnzelius' och Edéns motioner hemställes nu om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att efter verkställd utredning förslag måtte för riksdagen framläggas om begränsning av den tid, under vilken obetalda utskylder medföra förlust av kommunal rösträtt, enligt i huvudsak samma grunder, som äro bestämda i fråga om den politiska rösträtten.

Förevarande spörsmål framfördes senast vid 1913 års riksdag, vid 1914 års senare riksdag och vid 1916 års riksdag genom i ämnet väckta motioner, i anledning varav samma års konstitutionsutskott förordade skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t.

Konstitutionsutskottet vid 1913 års riksdag yttrade, att vad i den då föreliggande motionen förordats syntes utskottet från praktisk synpunkt innebära en given fördel, då därigenom en välbehörlig lättnad skulle vinnas i fråga om kontrollen över att den fordrade skattskyldigheten fullgjorts. För närvarande torde nämligen på många håll, där obetalda utskylder kvarstode såsom diskvalificerande för rösträtt ända till tio år, mycket stora svårigheter möta vid röstlängdens uppgörande. Den olika praxis, som kommunerna följde i fråga om »efter-skänkande» av obetalda utskylder — varmed diskvalifikationen upphörde — eller »avkortning» av desamma — varigenom de avfördes ur kommunens räkenskaper men fortforo att diskvalificera för rösträtten — borde också enligt utskottets mening påkalla en reglering. Utskottet funne ej heller, att några principiella betänkligheter behövde hysas mot införande på det kommunala området av bestämmelser i berörda ämne, motsvarande dem, som redan gällde beträffande den politiska rösträtten. I vad 1913 års konstitutionsutskott sålunda anfört instämde även konstitutionsutskotten vid 1914 års senare riksdag samt 1916 års riksdag.

Vid berörda tre riksdagar blev utskottets hemställan godkänd av andra kammaren, men avslagen av den första.

Under åberopande av motiveringen till herrar Kvarnzelius' och Edéns motioner vid denna punkt samt av konstitutionsutskottets ovanberörda utlåtanden nr 25 vid 1913 års riksdag, nr 16 vid 1914 års senare riksdag och nr 19 vid 1916 års riksdag får utskottet hemställa om bifall till motionerna i förevarande del.

D. Röstberäkningen.

Herrar
Kvarnzelius'
och Edéns
motioner.

I herrar Edéns och Kvarnzelius' motioner framföres kravet på *lika* kommunal rösträtt. Motionärerna påvisa en rad av missförhållanden, som framträtt, allt eftersom erfarenhet vunnits om den gällande röstskalans verkningar, och hävda, att det icke gives någon annan tillfredsställande lösning av denna fråga än hela röstskalans avskaffande.

Vid 1916 års riksdag framförde motionärerna i sina då avgivna motioner angående den kommunala rösträtten samma yrkande som det nu förevarande, och detta yrkande blev då tillstyrkt av konstitutionsutskottet och bifallet av andra kammaren. 1916 års konstitutionsutskott yttrade i denna del följande:

Konstitutions-
utskottet
1916.

»Utskottet delar motionärernas uppfattning, att den nuvarande röstskalan är behäftad med svåra brister. Särskilt anmärkningsvärd är den ogynnsamma ställning, vari den 40-gradiga skalan ställt innehavare av jordbruksfastighet. Utskottet hänvisar i detta avseende till de belysande sifferuppgifter, som anföras i motionerna. Det lärer icke heller kunna bestridas, att varje slags gradering av röstskalan måste bli godtycklig. Med full rätt framhålla ock motionärerna, att kunskaper, erfarenhet och förmåga att verka i kommunens angelägenheter icke äro beroende av eller stå i motsvarighet till förmögenhet och inkomst, och att rösträttens gradering efter inkomst måste anses som en obillighet och en orättfärdighet.

Av den vid utlåtandet fogade bilagan* framgår ock, att kravet på lika rösträtt alltifrån de gällande kommunallagarnas tillkomst åtskilliga gånger framförts i svenska riksdagen, liksom att en graderad röstskala är okänd i de allra flesta främmande länder, i vilka förhållandena eljest äro jämförliga med de hos oss rådande. Det behöver näppeligen befaras, att en valrättsordning, som i så många andra länder befunnits tillfredsställande och naturlig, skulle visa sig olämplig eller skadlig i vårt land. Såsom i motionerna påpekas, torde för övrigt en reform i här förordad riktning icke verka så revolutionerande, som mången före-

* Här utesluten.

ställt sig. Utskottet kan fördens skull icke finna det annat än riktigt, att när nu orättvisor och den inre orimligheten i den gällande röstskalan allt starkare framträda, man på en gång tager steget ut till lika rösträtt.

I nyssnämnda motioner ifrågasättes även i detta sammanhang, huruvida några åtgärder borde vidtagas för att, särskilt i kommuner, som behandla sina angelägenheter omedelbart på kommunalstämma, förekomma omogna eller överrumplande beslut, när det är fråga om ärenden av synnerlig vikt, såsom stora anslagsfrågor och väsentligt höjd uttaxering. Såsom exempel på möjliga åtgärder av denna art nämnas bestämmelser om förlängning av den tid, under vilken dylika förslag skola ha varit framlagda, innan de kunna av stämman behandlas, eller om krav på visst antal deltagare i stämman (i procent av de röstberättigade), eller om stadfästelse å en andra stämma såsom villkor för ett besluts giltighet. Någon begränsning av den hävdvunna kommunala självstyrelsen anse motionärerna dock ej böra ifrågakomma.

Till belysning av dessa spörsmål hänvisar utskottet till den inom dess kansli verkställda utredningen* rörande så väl omfattningen av de svenska kommunernas självstyrelse som motsvarande förhållanden inom åtskilliga främmande länder. Det torde av denna utredning framgå, att redan för närvarande kommunallagstiftningen uppställer betydande garantier mot missbruk av den kommunala självstyrelsen. De borgerliga primärkommunernas befogenheter äro i olika riktningar begränsade. De ämnen, varom dessa kommuner kunna besluta, angivas visserligen med det obestämda uttrycket »gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter», men i praxis har nämnda begrepp fixerats på ett sätt, som måste anses innebära ganska betryggande säkerhet mot kommunala åtgärder eller beslut i frågor, som ligga mera fjärran från kommunernas egentliga uppgifter. Kommunernas beskattningsrätt är visserligen icke på det sättet begränsad, att någon viss maximihöjd bestämts för de skatter, kommunen kan utdebitera — såsom fallet är på sina håll i utlandet — men kommunen är hänvisad till en i lag angiven skatteform, utan möjlighet alltså att ändra grunderna för beskattningen eller att välja bland olika skatteformer. Enligt gällande skattelagstiftning drabba ock kommunalutskylderna särskilt hårt de mindre inkomsttagarna. I beskattningsbänseende torde de svenska kommunerna ha mindre vidsträckta befogenheter än kommunerna i vissa andra länder, där den kommunala självstyrelsen i andra riktningar är mindre omfat-

* Här utesluten.

tande än i Sverige. Vidare kräves enligt den svenska lagstiftningen kvalificerad majoritet för många kommunala beslut, varjämte en del beslut skola godkännas av Konungens befallningshavande eller underställas Kungl. Maj:ts prövning och fastställelse.

Utskottet måste för sin del biträda den uppfattning, som i motionerna gjorts gällande, att några inskränkningar i den kommunala självstyrelsens princip icke böra ifrågasättas såsom en följd av den graderade röstskalan avskaffande.»

*Utskottets
yttrande.*

Under återopande av de skäl, som anförts av 1916 års konstitutionsutskott och i motionärernas framställning får utskottet förorda det av motionärerna framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:ts med anhållan om förslag till sådana lagändringar, varigenom den graderade röstskalan ersättes med bestämmelser om en röst för varje röstberättigad.

*Herr Halléns
motion.*

I herr Halléns motion hemställes om skrivelse till Kungl. Maj:ts med anhållan om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande kommunallagar, att den kommunala rösträtten kommer att byggas på grundval av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor. Utskottet får hemställa, att motionen i den mån den ej kan anses besvarad genom utskottets framställningar under A)—D) här ovan icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

*Herr
Källmans
motioner.*

Herr Källmans yrkande (motionerna i andra kammaren nr 126—128) har till utgångspunkt det förhållandet, att i följd av de s. k. rörliga avdrag, som enligt bevillningsförordningen eller tillfällig bevillningslagstiftning kunna medgivas bl. a. familjeförsörjare med många barn, dessa få vidkännas en avsevärd reducering i sitt röstetal. Han föreslår till undvikande av denna olägenhet, att till grund för den kommunala rösträtten skulle läggas den till bevillning taxerade inkomsten, ej såsom f. n. det s. k. beskattningsbara beloppet. Yrkandet innebär alltså i själva verket en ökning i röstetalen för vissa grupper av inkomsttagare, ej blott för familjeförsörjare, eller med andra ord en omläggning i vissa delar av den kommunala röstskalan. De mest framträdande dragen i denna skala jämförd med den nu gällande (varvid ifråga om denna förutsättes, att inga s. k. rörliga avdrag skett) äro, att mindre röstetal än 5 ej vidare skulle förekomma för sådana personer, vilkas rösträtt grundas

enbart på inkomst av kapital och arbete, att ett väsentligt ökat inflytande (4 à 5 röster) skulle såväl i stad som å landet komma innehavare av inkomster mellan 500 och 1,150 kronor till del, och att i stad dessutom inflytandet skulle ökas, om än ej i samma grad (3 à 4 röster), för inkomsttagare upp till 1,800 kronor. Någon egentlig motivering för denna revision av röstskalan har motionären icke förebragt, lika litet som någon utredning rörande dess konsekvenser. Sedan utskottet beslutat tillstyrka en utredning angående den graderade skalans fullständiga avskaffande, har emellertid anledning icke ansetts föreligga att ingå på en närmare prövning av herr Källmans motioner, vilka genom tillstyrkandet av herrar Kvarnzelius' och Edéns motioner torde få anses besvarade.

Som nyssberörda av utskottet tillstyrkta förslag om utredning även innefattar förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm, torde härigenom likaledes herr Björlings förslag om införande i nämnda förordning av den i övriga kommunalförfattningar stadgade röstskalan få anses besvarat. Emot en omedelbar lagändring i motionens syfte möter den betänkligheten, att en ändring i bestämmelserna om röstberäkning torde föranleda ändringar även i vissa andra av förordningens bestämmelser.

Herr
Björlings
motion.

II. Kvinns valbarhet till landsting.

I herr Halléns motion yrkas sådan ändring i § 10 landstingsförordningen, att kvinna skulle bliva valbar till landstinget.

Enligt utskottets mening finnes intet hållbart skäl för att utestänga kvinnorna från valbarhet till landstingen, allraminst sedan de genom 1907 års reform blivit valbara till de med landstingen i många avseenden jämställda stadsfullmäktigekorporationerna och således även till sådana som, i likhet med landstingen, hava att utse ledamöter i riksdagens första kammare. Utskottet har därför funnit sig böra biträda motionärens förslag i detta avseende.

III. Dagtraktamente åt sådan landstingsman och suppleant för landstingsman, som bor å ort, där landstinget hålles.

1912 års riksdag beslöt sådan ändring av § 24 landstingsförordningen, att därigenom landstingsman och suppleant, som ej bor å den ort, där landstinget hålles, berättigas att förutom reseersättning komma

i åtnjutande av ett dagtraktamente av sex kronor. I herr Halléns motion yrkas nu, att samma förmån måtte beredas samtliga landstingsmän och suppleanter. Utskottet påpekar, att konstitutionsutskottet vid 1912 års riksdag tillstyrkte en i andra kammaren då väckt motion, vari föreslagits dagtraktamente åt samtliga landstingsmän och suppleanter. Sedan första kammaren emellertid i överensstämmelse med en vid utskottets utlåtande fogad reservation beslutat den ändring i det väckta förslaget, att dagtraktamentet allenast skulle utgå till landstingsman och suppleant, som ej var bosatt å den ort landstinget hölls, blev nämnda reservation bifallen jämväl i andra kammaren enligt ett därom under debatten framställt yrkande. Därvid framhölls emellertid från dem, som bildat utskottets majoritet, att frågan icke kunde anses slutgiltigt löst, förrän dagtraktamente tillerkänts samtliga landstingsmän och suppleanter. Denna ståndpunkt intogs också av konstitutionsutskottet och andra kammaren vid 1916 års riksdag.

I likhet med konstitutionsutskotten vid 1912 och 1916 års riksdagar anser utskottet, att dagtraktamente bör tillkomma även landstingsman och suppleant, bosatt å ort, där landsting hålles. Den åtskillnad mellan landstingsmän, boende å residensorten, och andra landstingsmän, vilken erhållit uttryck i nuvarande bestämmelser, torde enligt utskottets mening ej kunna upprätthållas, och utskottet får därför tillstyrka bifall till motionen i nu ifrågavarande avseende.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

1:o) att riksdagen med bifall till herr Kvarnzelius' m. fl. och herr Edéns m. fl. motioner måtte för sin del antaga följande förslag till

a) *Lag om ändrad lydelse av §§ 8—10 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.*

Härigenom förordnas, att §§ 8—10 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 8.

Envar myndig, välfräjdad svensk undersäte —
— — överläggningar och beslut.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 9.

För fastighet, som innehaves av landbo eller arrendator, röstar innehavaren.

För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att å kommunalstämma för boet talan föra.

För näring — — — må ej röstas.

§ 10.

Mom. 1. I överläggningar och beslut, som angå ärenden, gemensamma för hela kommunen, deltaga samtliga i kommunen röstberättigade.

Mom. 2. Angår ärende endast i mantal satt jord, tillkommer talan och rösträtt allenast dem, som sådan jord innehava.

I ärende, som nu sägs, tillkomma talan och rösträtt jämväl omyndig, bolag och oskiftat dödsbo.

För omyndig röstar förmyndaren eller, där flera äro förmyndare, den som dessa bland sig utse.

Ej må för samfälld egendom mer än en person talan föra. För bolag må bolaget eller dess styrelse och för oskiftat bo delägarna i boet ombud utse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1918;

b) *Lag om ändrad lydelse av §§ 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.*

Härigenom förordnas, att §§ 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 9.

Envar myndig, välfräjdad svensk undersåte — — — oguldna stadsutskylder, är med den i § 10 stadgade inskränkning berättigad att — — — stadens medlemmar förbehållna.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 10.

För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att vid allmän rådstuga för boet talan föra.

För näring eller — — — må ej röstas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1918;

c) *Lag om ändrad lydelse av §§ 7 och 8 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.*

Härigenom förordnas, att §§ 7 och 8 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 7.

Envar myndig, välfräjdad svensk undersåte — — — oguldna stadsutskylder, är, med den i § 8 mom. 1 stadgade inskränkning, berättigad att i val av stadsfullmäktige deltaga.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 8.

Mom. 1. För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att vid valet för boet rösträtt utöva.

För näring eller — — — må ej röstas.

Mom. 2. Röstägande är berättigad — — — vittnens underskrift bestyrkt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1918;

2:o) att riksdagen med bifall till förutnämnda motioner likaledes måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag om ändrad lydelse av § 5 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att § 5 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 5.

Rätt att deltaga i landstingsmannaval tillkommer inom den kommun, där han är mantalsskriven, envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1918;

3:o) att riksdagen med bifall till förutnämnda motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medföra förlust av kommunal rösträtt, begränsas enligt i huvudsak samma grunder, som äro bestämda i fråga om den politiska rösträtten;

4:o) att riksdagen med bifall till förutnämnda motioner likaledes måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att den nuvarande kommunala röstskalan avskaffas och ersättes med bestämmelser, enligt vilka var och en, som betalar skatt till kommunen, skall äga en röst, ävensom till de ändringar i övrigt i nämnda författningar, som, i anslutning till vad i motionerna anförts, anses böra i sammanhang härmed komma till stånd;

5:o) att herr Björlings motion må anses besvarad genom utskottets hemställan under punkt 4:o) här ovan;

6:o) att herr Källmans ifrågavarande motioner måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under punkt 4:o) här ovan;

7:o) att riksdagen med anledning av herr Halléns m. fl. motion måtte för sin del besluta följande ändrade lydelse av § 10 i förordningen om landsting:

§ 10.

Valbar till landstingsman är envar inom landstingsområdet röstberättigad man eller kvinna, som uppnått tjugufem års ålder.

Landstingsman kan ej vara:

a), b), c), och d) (lika med nuvarande bestämmelser).

Gift kvinna, som är röstberättigad, vare ej på den grund, att hon står under mannens målsmanskap, obehörig att utöva uppdrag, varom nu är fråga.

För valbarhet till suppleant erfordras samma egenskaper som för valbarhet till landstingsman.

Landstingsman eller suppleant må ej kunna uppdraget sig avsäga, såvida han ej i fyra år tjänstgjort såsom landstingsman eller uppnått 60 års ålder eller eljest uppgiver hinder, som av landstinget godkännes.

Väljes kvinna till landstingsman eller suppleant, äger hon när som helst avsäga sig uppdraget;

8:o) att riksdagen med anledning av herr Halléns m. fl. motion måtte för sin del besluta följande ändrade lydelse av § 24 i förordningen om landsting:

§ 24.

Landstingsman eller suppleant åtnjuter av landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte sex kronor ävensom ersättning för resekostnaden fram och åter beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter avgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en hyttplats eller, när hyttplats ej förekommer, en salongsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker;

9:o) att herr Halléns m. fl. motion, i vad den ej blivit genom utskottets hemställan under punkterna 1:o)—4:o) samt 7:o) och 8:o) här ovan besvarad, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 mars 1917.

På utskottets vägnar:

SAM. CLASON.

I utskottets handläggning av i detta utlåtande behandlade ärenden hava deltagit:

vid behandlingen av dels herrar *Kvarnzeliuss* och *Edéns* motioner, dels herr *Halléns* motion, i vad densamma ej avser kvinnas valbarhet till landstingsman och arvode åt landstingsmän, dels och herr *Källmans* motioner: Herrar Edén*, Clason, Hellberg, K. J. Ekman*, Mannheimer, von Geijer, von Mentzer, Olof Olsson, Stadener, von Bahr, Meurling*, Larsson i Västerås, Magnusson i Tumhult, Räf, Hallén, Ericsson i Vallsta*, Sterne, Karlsson i Mo, Andersson i Höckerum och Svensson i Skönsberg;

vid behandlingen av herr *Halléns* motion, i vad den avser kvinnas valbarhet till landstingsman och arvode åt landstingsmän, bosatta i stad, där landsting hålles: Herrar Edén*, Clason, Hellberg, K. J. Ekman*, Mannheimer, von Geijer, von Mentzer, Stadener, von Bahr, Meurling*, Oscar Olsson*, Larsson i Västerås, Magnusson i Tumhult, Räf, Hallén, Ericsson i Vallsta*, Sterne, Karlsson i Mo, Andersson i Höckerum och Svensson i Skönsberg;

vid behandlingen av herr *Björulings* motion: Herrar Clason, Hellberg, Bellinder, Mannheimer, von Mentzer, Olof Olsson, von Bahr, greve Alexander Hamilton, Gullberg*, Flensburg*, Räf, Beckman i Linköping*, Kropp, Sterne, Janson i Kungsör*, Magnusson i Kalmar, Karlsson i Mo, Andersson i Höckerum, Svensson i Skönsberg och Sjöberg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

A. *I fråga om olika punkter av utskottets hemställan:*

Vid punkt 1:o), 2:o) och 4:o) av utskottets hemställan:

av herrar *Clason, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, von Bahr, Meurling, Magnusson i Tumhult, Räf, Karlsson i Mo och Andersson i Höckerum*, vilka anført:

»Grundläggande för den nuvarande anordningen av den kommunala rösträtten i vårt land hava i synnerhet två omständigheter varit. Den ena har varit hänsynen till kommunernas egen förvaltning. Ur denna synpunkt har det ansetts otillrädligt att lämna all eller så gott som all makt i kommunerna åt dem, som erlægga relativt litet eller i vissa fall intet till bärande av de kommunala bördorna. Den andra har varit det förhållande, att den kommunala rösträttens anordning är en väsentlig grundval för den bestående karaktärsskillnaden mellan riksdagens båda kamrar. Båda dessa synpunkter hava från tillkomsten av nu gällande kommunalförfattningar och nuvarande riksdagsordning alltjämt fasthållits såsom avgörande skäl mot införande av lika rösträtt i de kommunala angelägenheterna. De fasthöllos också vid den så nyligen som 1907—1909 verkställda, genomgripande omläggningen av den politiska och kommunala rösträtten i vårt land. Vi anse dessa skäl äga samma giltighet nu som tidigare och hava på denna grund icke kunnat tillstyrka de framlagda förslagen i vad de avse vare sig införande av lika rösträtt inom kommunerna eller rent av borttagande av kommunal skattskyldighet såsom villkor för kommunal rösträtt. Med hänsyn till kommunernas ekonomi erinra vi härvid tillika därom, att de svenska kommunerna i stort sett äga större beskattningsmakt, men äro underkastade mindre statskontroll, än vad fallet är flerstädes i andra länder, exempelvis sådana kulturländer som England, Frankrike och Tyskland.

Vad särskilt angår den nuvarande graderade skalan, vilja vi därjämte påpeka, att denna i sin nuvarande gestaltning faktiskt ger de lägst beskattade ett starkt inflytande på de kommunala avgörandena. Det hade varit vår önskan att genom en statistisk översikt med stickprov från olika slag av kommuner och från skilda delar av landet närmare söka belysa förhållandet mellan rösträtt och skatteplikt, och utskottet har i år i motsats mot i fjol gått i föranstaltande om anordnande av en sådan utredning. Då densamma emellertid icke hunnit

avslutas före utskottets slutbehandling av ärendet, har det icke varit oss möjligt att i vår reservation meddela dess resultat. Av de siffror, som förlidet år kunde anföras från några kommuner, likasom ock av allmänt kända förhållanden, är det emellertid fullt tydligt, dels att de lägst beskattade redan nu äga mycket stora möjligheter att göra sig gällande inom kommunerna, dels att införande av lika kommunal rösträtt skulle giva all makt i kommunerna åt dem, som blott med en mycket ringa del bidra till de kommunala bördorna.

Av den principiella ståndpunkt vi intaga beträffande sambandet mellan skattskyldighet och kommunal rösträtt följer, att vi icke heller kunnat tillstyrka de framlagda motionerna i vad de avse vare sig den kommunala rösträttens begränsning till mantalsskrivningskommunen, eller upphävande av s. k. opersonliga kommunmedlemmars rösträtt. Både den i kommunen icke mantalsskrivne, men där skattskyldige och den såsom juridisk person skattepliktige hava på grund av sin skattskyldighet ekonomiska intressen att bevaka i kommunen och bära därför icke berövas den rösträtt, som alltifrån kommunalförfattningarnas tillkomst tillhört dem.

På dessa grunder hava vi inom utskottet yrkat avslag på punkt 1:o, 2:o och 4:o av utskottets hemställan.

Vid punkt 3:o) av utskottets hemställan:

av herrar *Clason, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, von Bahr, Meurling* och *Andersson* i Höckerum, som yttrat:

»I fråga om den av utskottet under punkt 3:o) gjorda hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande begränsning av den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medföra förlust av kommunal rösträtt, hava vi icke funnit skäl frångå den ståndpunkt härutinnan, som vid 1913, 1914 och 1916 års riksdagar intogs av reservanterna mot motsvarande förslag av utskottet.

Vi hava alltså inom utskottet yrkat avslag å denna punkt av utskottets hemställan.»

Vid punkt 7:o) av utskottets hemställan:

av herrar *Clason, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, von Bahr, Meurling, Magnusson* i Tumhult, *Räf, Karlsson* i Mo och *Andersson* i Höckerum, vilka yttrat:

»Det i hr *Halléns* motion framställda förslaget, att kvinna skulle bliva valbar till landstinget, finna vi ej vara av något behov påkallat och hava därför yrkat, att utskottet skulle avstyrka motionen.»

Vid punkt 8:o) av utskottets hemställan:

av herrar *Clason, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentszer, von Bahr, Meurling* och *Andersson* i Höckerum, vilka yttrat:

»Då år 1912 dagtraktamente bestämdes för landstingsmän, som ej bo å den ort, där landstinget hålles, motiverades detta därmed, att det syntes utgöra en skälig gottgörelse för de extra kostnader, som vederbörande under sin bortovaro från hemmet och under sin vistelse vid landstinget finge vidkännas. Ersättningen finge däremot icke betraktas såsom en avlöning för det förtroendeuppdrag landstingsmannaskapet innebure. Den åtskillnad mellan landstingsmän, som bo å residensorten, och landstingsmän, som för sin vistelse därstädes måste underkasta sig extra kostnader, vilken sålunda erhållit sitt uttryck i nuvarande bestämmelser, fann konstitutionsutskottet vid 1914 års senare riksdag i sakens natur väl grundad och avstyrkte därför ett då framlagt förslag om ändring därutinnan. Då vi dela den uppfattning, som utskottet 1914 intog, hava vi även nu yrkat avslag jämväl i denna punkt.»

B. I fråga om motiveringen:

Vid avdelningen I. D i utskottets motivering:

1) i vad den avser herrar *Halléns* och *Källmans* motioner:

av herrar *Clason, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, von Bahr, Meurling, Magnusson* i Tumhult, *Räf, Karlsson* i Mo och *Andersson* i Höckerum;

2) i vad den avser herr *Björtings* motion:

av herrar *Clason, Bellinder, von Mentzer, von Bahr, greve Alexander Hamilton, Flensburg, Räf, Beckman* i Linköping, *Karlsson* i Mo och *Andersson* i Höckerum.

Dessutom hava herrar *Olof Olsson, Larsson* i Västerås, *Hallén, Sterne* och *Svensson* i Skönsberg anført följande:

»I den av den socialdemokratiska riksdagsgruppen väckta motionen har, såsom av utskottsutlåtandet framgår, endast den föreslagna ändringen av landstingsförordningens § 10 och § 24 vunnit utskottets bifall. Vårt utredningsyrkande angående allmän och lika kommunal rösträtt för såväl män som kvinnor har däremot av utskottet avstyrkts liksom ock vårt förslag till de omedelbara ändringar i kommunallagarna, som genomförandet av den lika kommunala rösträtten kräver.

Då emellertid utskottet tillstyrkt de av herr Kvarnzelius m. fl. och herr Edén m. fl. framförda motionerna, innebär detta även ur vårt partis synpunkt, att avsevärda framsteg vunnits på vägen till allmän och lika kommunal rösträtt. Enligt utskottets förslag skulle nämligen följande resultat uppnås:

den 40-gradiga röstskalan avskaffas och lika rösträtt införes,
det kommunala utskyldsstreet begränsas, så att endast oguldna kommunalutskylder för de senaste tre åren utgöra diskvalifikationsgrund,

rösträtten för bolag och omyndiga upphäves och
rätten att deltaga i landstingsmannaval begränsas för den röstägande till den kommun, där han är skriven.

Vi ha funnit dessa av utskottet nu tillstyrkta reformer vara av den betydelse för personlighetsprincipens genomförande i det kommunala livet, att vi, sedan vårt förslag i dessa delar avslagits och för att något positivt resultat skulle om möjligt vinnas, i utskottet understött dessa yrkanden. Särskilt den graderade röstskalans slopande öppnar möjligheten till den demokratisering av första kammaren som jämte personlighetsprincipens genomförande vid den kommunala rösträtten varit målet för våra strävanden.

Med allt erkännande härav vilja vi dock icke fördölja, att vi anse de yrkanden för otillräckliga, som framställts av utskottet under punkterna 3:o) och 4:o). Både utskyldsstreetets bibehållande, låt vara i modifierad form, samt kravet att endast den, som betalar skatt till kommunen, skall äga rösträtt, synes oss alltjämt vara allt för strama begränsningar i rösträtten. Fortfarande skall utskyldsstreetet, i likhet med vad fallet är i fråga om den politiska rösträtten, efter utskottets förslag bliva icke blott ett s. k. ordentlighetsstreet, utan också drabba stora skaror av medborgare blint och orättvist. Likaledes komma avsevärda samhällsgrupper, som av olika orsaker för närvarande icke äro skattepliktiga, att hållas utestängda från allt deltagande i det kommunala livet. Då vi emellertid av praktiska skäl ej denna gång vid frågans avgörande i utskottet vidblivit våra yrkanden, vilja vi dock härmed hava förbehållit oss rätt att vid ett kommande tillfälle åter framföra dessa våra krav, vilkas slutliga genomförande för oss ter sig som den naturliga konsekvensen av den ståndpunkt, vartill utskottet nu kommit.»
